

Повторенията в научния текст на английски език

Елена Тарашева
Нов Български Университет
Докторант на ИБЕ на БАН

Теорията за текста като надизреченска категория постави въпроса как отделните негови компоненти изграждат кохерентно единство. Конкретните изследвания в тази област най-често поставят лексикалната връзка в зависимост от кореферентността. Макар Халидей и Хасан (1976:286) да твърдят, че лексикалната връзка е контактна и се дължи на идентичността на формата, за разлика от кореферентността, която е дълбочинна и смислова връзка, те не описват случаи на лексикални връзки без поне частично референтно съвпадение. Тематичните полета, които Фивегер (в Добрева и Савова 1994:156) установява като тип лексикална връзка, алтернативна на кореферентната, обединяват по толкова широко-асоциативен признак, че не могат да действат като ограничителен механизъм. В опита си да създаде стриктен допуск до категорията “свързваща лексика”, Хоуи (1991:58) постановява критерии, които изолират омоними и думи с несъвпадащ дистрибутивен профил, при което на практика свързващи се оказват кореферентни назоваващи изрази. В същото време в научните текстове, особено в тези с хуманитарна насоченост, преобладават т. нар. интензионални изрази – такива, при които липсва конкретен референт в действителността. Значи ли това, че лексикални връзки липсват в научните текстове от хуманитаристиката?

Целта на описаното тук изследване е да проследи повтарянето на една чисто лексикална единица – словоформата, без тя да бъде обвързвана с кореферентност. Словоформата е дефинирана в духа на корпусната лингвистика (Синклер 1991:28, Москов 1982:133) като “поредица от символи между две шпации”. В конкретния текст дадена лексема може да е представена с повече от една словоформа от граматичната си парадигма. Назоваването се извършва чрез триадичната релация обект – мисловна категория (интензия) – референт (Лайънс 1968:404). Като философска основа на референтността е възприета каузалната теория на Крипке (1980). Смята се, че говорещият извършва назоваване според собствените си представи за света, като оформя интензията в зависимост от своето познание за съответното понятие и референт. Тъй като назоваването често се извършва чрез цяла фраза, наричана тук назоваващ комплекс (НК), теоретичният модел допуска композиционния принцип: всеки компонент добавя своя принос към назоваване на цялото (Фодор и Пилишин (1988: 41-42).

Корпус и процедура

Анализирани са научни статии на английски език от опитни автори – общо 77 583 думи в 8 статии. Във всяка статия е проследена честотата на повторение на пълнозначните лексеми. За повторените словоформи с най-висока честотност в съответния текст се определя:

- В какви назоваващи комплекси (НК) се включват при всяка своя поява?
- Каква е референтността на НК – генерична, специфицираща или друга?

- С един и същ референт ли се свързват?
- При всички появи на повторената словоформа ли се има предвид един и същ интензионален състав?

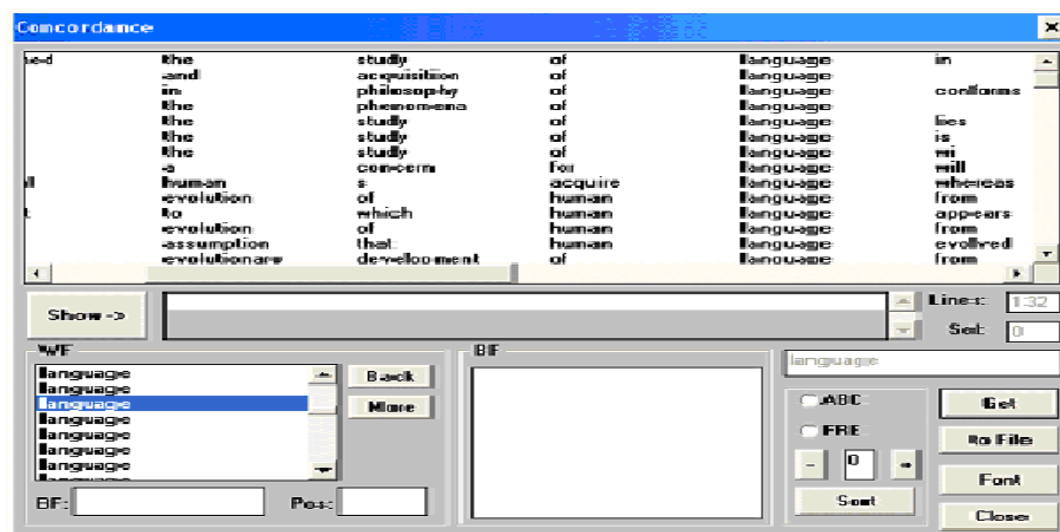
Според отговорите на тези въпроси, установените повторения се класифицират в типове повторения. Те се смятат за характерни за научните текстове, ако са налични в голямата част от статиите в корпуса. Структурата на повтарянето отразява смисъла на текста, ако на базата на типовете повторения се изграждат кратки обобщения на съответните статии, отговарящи на смисъла на текста.

Конкретният анализ е извършен с помощта на електронния корпус на българския език на ИБЕ при БАН и неговите инструменти (Стамболиева 1996). Статиите са избрани от електронния архив, който съдържа 50 милиона словоупотреби в журналистически, научни, художествени, публицистични и други текстове. Статистическите данни за честотността на повтарянето са получени чрез програмата BUILD. Тя индексира документите и дава следните данни, видни от примерния прозорец:

A-GEN.TXT	
Параграфи:	49
Изречения:	489
Дължина на текста в думи:	7609
Различни словоформи:	1878
Средна дължина на параграф в изречения:	9
Средна дължина на параграф в думи:	155
Средна дължина на изречение в думи:	15
Максимален брой думи в изречение:	64
Максимален брой изречения в параграф:	37

Фигура 1. Примерен прозорец на програмата BUILD на ИБЕ на БАН

Назоваващите комплекси и интензията се проверяват чрез програмата CONCORD. Тя показва езиковото обкръжение на всяка повторена словоформа до 5 позиции вляво и вдясно.

Фигура 2.. Примерен прозорец на програмата Конкорд на ИБЕ на БАН

С помощта на опцията *Sort*, конкордансите могат да се организират по азбучен ред (*ABC*) или по честотност (*FRE*) според предхождащата позиция (-1), според позицията преди нея (-2), или според следващите (+1, 2, 3 ...). Екранът *Show* показва цялото изречение, в което е повторена лексемата.

Първо се анализира подробно един текст, за да се изгради хипотеза относно видовете повторения. След това се проверява налични ли са установените типове в останалите текстове. Анализираният текст е “Linguistic Contributions to the Study of Mind” от Ноам Чомски.

Типове вериги

Най-високочестотното повторение е *language*. То участва в НК самостоятелно и с прилагателните имена *human* и *natural*. Наблюдава се изместване на интензията: език, в смисъл на човешка способност - в неброима употреба и език, в смисъл на конкретен език – броимо име.

Назованият чрез словоформата обект се видоизменя чрез НК, където *language* се явява в атрибутивна функция: *language faculty*, *language capacity*, *language structure*. За такава промяна е въведен терминът **преструктуриране на референта**. Подобно преструктуриране се извършва и чрез предложни изрази:

*the true theory of each language ever having come into the
the actual theory of the language in question
the grammar of a language must be discovered by the*

Преструктуриращите назоваващи комплекси включват референта на *language*, но насочват към специфичен аспект на понятието. Както се вижда, такова назоваване дава възможност за многостранно разглеждане на обект или явление. Разширява концептуалната база на статията, но без да се губи връзка с основното понятие.

Референтните назовавания чрез разглежданата словоформа са малко на брой:

*the actual theory of the language in question
among speakers of the same language despite wide variations not
which determines one specific human language and there are general*

При неброимото име, поради интензионалния характер на назоваването, идентифицирането на референт е доста условно, както и установяването на идентичен интензионал. Следните примери от разширения конкорданс на повторената верига показват, че понятието “език” се дефинира по различни начини – като функция на човешката природа, като уникален продукт на човешкия род, като термин в метафорична употреба, като целенасочена дейност, като рекурсивна система от правила. Стои въпросът има ли съвпадение между референтите на повторенията на лексемата и еднотипна ли е интензията?

- 1) Anyone concerned with the study of human nature and human capacities must somehow come to grips with the fact that all normal humans acquire language...
- 2) ... these studies simply bring out even more clearly the extent to which human language appears to be a unique phenomenon

- 3) In fact, it is difficult to see what links these stages at all (except for the metaphorical use of the term "language")
- 4) ...the group which ought to have been able to evolve language in the true sense, and not the mammals
- 5) Language is purposive "in that there is nearly always in human speech a definite intention of getting something over to somebody else..."
- 6) It seems clear that we must regard linguistic competence — knowledge of a language — as an abstract system underlying behaviour...
- 7) Such a grammar defines a language in the Humboldtian sense, namely as "a recursively generated system ...

Според възприетия каузален и прагматично-обусловен подход към назоваването, изглежда, че в пример 6) по-горе говорещият измества интензията, за да назове един конкретен език, за разлика от останалите случаи, когато с името се назовава способност на човека. Специфична за научния жанр е употребата на повтореното име в 3), където авторът назовава термин, за разлика от останалите употреби, които назовават явление. Така се установяват два вида идентификация: на понятието и на референта, с цялата условност на нематериалното му съществуване. Назоваването на едното или другото е още един вид прагматично изместване.

Интензията на езиковите изрази по дефиниция (Петьофи 1985:90) има потенциал да съдържа всички нюанси на значенията, включително тези, по които се водят спорове. Тъй като тя е функция на човешкото познание, за автора на статията тя включва именно тази съвкупност от знания за понятието, известни на автора и включени в статията за разглеждане на специфичен проблем. Така повторенията в научния текст развиват интензията, като добавят компоненти към нея. Може да се каже, че в научния текст интензията на основните термини е динамично понятие: за цялостната същност на понятието читателят изгражда представа едва в края на текста в резултат от наслагване на интензионал при различните срещания в текста.

Анализът на референтността на фразите се затруднява от сложния характер на НК. В примера по-долу подчертаната фраза е генерично име в рамките на индивидуализиран обект *properties*:

that these properties of natural language are acquired by analogy

Следният пример обвързва в генерична фраза един специфициран представител на класа *language* (конкордансът е разширен за яснота – Е.Т.):

seems clear that we must regard linguistic competence — knowledge of a language — as an abstract system underlying behaviour

Така че текстът съдържа генерични имена в рамките на идентифицирани обекти, специфицирани обекти в рамките на генерични фрази и други комбинации от референтни типове.

В обобщение, чрез повторението на най-висококачествената пълнозначна лексема в разглежданата научна статия – *language* – се назовава кръг от понятия, предимно от интензионален характер, ограничени в областта на езика. По-дългата верига – на неброимата употреба – се явява в атрибутивна роля. По-

кратката – назоваваща конкретни езици – е индивидуализирана в генеричното или пространственото измерение (Трейн 1980:39). Повтарянето задържа назоваването в рамките на една концептуална област – езика, а преструктурирането очертава кръга на разглежданите явления. Може да се каже, че това е тематична област, разгледана в статията.

Второ по честотност е прилагателното *human*. То се включва в НК със съществителните *language, intelligence, thought, psychology, freedom*. Имената очертават кръг от понятия, свързани с подтемата “интелект”. Подобно на атрибутивно употребеното съществително *language*, прилагателното обединява тези понятия в рамките на една област: човешкия интелект. Всички НК от веригата се преструктурират. Видно е пресичането с първата повторена верига - *human language*.

Трето по честотност в статията е съществителното *grammar*, което назовава самостоятелно и в комбинация с прилагателните *innate, generative, transformational, philosophical*. Неопределени фрази специфицират различни видове граматики, за които се правят твърдения във връзка с темата. Единични генерични имена правят обобщения относно съответните граматики. Определени НК се употребяват като заместители. При всички понятия се наблюдава преструктуриране. Долу са цитирани избрани примери от конкорданса за илюстрация на типовете референтност:

Идентифициращи НК:

*a kind of synthesis of philosophical grammar and structural linguistics begins to take shape
undermines the claims of philosophical grammar to psychological relevance
the theories of philosophical grammar make the assumption that languages will differ very little
these developments to the revival of philosophical grammar which grew from the same soil*

Заместител:

*set of data for this grammar to be confirmed
have proper names that the grammar contains a phrase structure component*

Генерично име:

*now available suggests that if universal grammar has serious defects as indeed it does from a
it is reasonable to suppose that a generative grammar is a system of many hundreds of rules of several
to suggest that the grammar of a language must be discovered by the child*

Специфициран обект:

*that enables it to construct such a grammar from the data of sense
determining whether given data are compatible with a grammar of the given form
a schema to which any particular grammar must conform to the
what relation must hold between a potential grammar and a set of data*

За разлика от разглежданите дотук повторения, които предимно се преструктурират и така разширяват кръга от разглеждани понятия, при тази словоформа има многократна промяна на типа отразяване на референта, която

следва модела: идентификация – спецификация по няколко различни начина – различни типове генерични имена. С това става възможно правенето на обобщения, квалификации и изобщо – включването на термина в анализа, извършван в статията.

Четвърта по честотност е словоформата *study*. Веригата назовава основно едно понятие - *the study of language*. Освен това се идентифицират изследвания на различни аспекти:

*closely related is the study of the biological bases of
issue need not delay the study of the topics that are
has been made in the study of the mechanisms of language
to undertake a general study of the limits and capacities
second sub-task is the detailed study of the actual character of
substantial progress in the study of the contribution of the
remarkably favourable perspective for the study of human mental process es
have real implications for the study of human psychology
anyone concerned with the study of human nature and
the general implications of the study of linguistic competence and mor
we try to develop the study of linguistic structure as
the empirical study of linguistic universals has led*

Чрез повторения в позиция “– 3” се установяват неколкократно преструктурирания, които фокусират върху един аспект – приноси към изучаването на езика:

*future contribution of the study of language to general psychology
the major contribution of the study of language will lie
the long-range significance of the study of language lies in the*

Назоваващи комплекси в неопределена форма служат за специфициране на типове изследвания и класификация:

*such a study would begin with the attention
such a study will concern itself with the
this is a study now being undertaken by a*

Лексемата се употребява и като заместител на различните типове изследване. Във всеки случай интензията и референтът се променят:

*the fact that in this study it is possible to give
of the evidence for this study all of the evidence
one might hope that such study will reveal a succession of*

Еднократна употреба с променена интензия се среща, в смисъл на “преглед на изследванията на Леви Строс”:

can be reached from a study of his materials beyond the

В обобщение, това повторение се употребява за назоваване на изучаването на език и свързани с него области от човешкото знание. Повтарянето в блок на няколко лексеми насочва към важни теми от статията, а именно - за приносите на съответните изследвания към изучаването на езика. Преструктурирането включва широк кръг обекти. Отразяването на референтите е разнообразно:

правят се обобщения, дават се квалификации. Може да се каже, че лексемата участва активно в изясняването на тезата на автора; значението ѝ за текста не е статично, а оперативно. Моделът наподобява този на *grammar*.

Следващото повторение е на прилагателното *innate*. То се свързва с имената: *basis, mental structure, processes, grammar*. Тези референти се преназовават и преструктурират.

Шесто по честотност е повторението на *structure*. Чрез него се назовават три вида обекти: *mental structure, linguistic structure, phrase structure*. Тези обекти се преназовават и преструктурират. Преобладават специфициращи и индивидуализирани употреби.

Следващото повторение е с предимно индивидуализираща употреба – *problem*. То се свързва основно с 2 различни понятия в зависимост от постмодификацията: проблеми при усвояването на знания и проблеми при изясняването на дейността на мозъка.

*proposal to deal with the problem of acquisition of knowledge of
i have been describing the problem of acquisition of knowledge of
the exact nature of the problem of acquisition of knowledge*

*would then face the problem of explaining how the prelinguistic
ite senseless to raise the problem of explaining the evolution of*

Многобройни са и повторенията в роля на всеобщ заместител с напълно променена референтност, зависима от конкретния езиков контекст.

Повторението на термина от заглавието *mind* е осмо по честотност и назовава съзнанието в различни негови проявления. Индивидуализацията е извършена в генеричното пространство на базата на различни спецификации:

*processes by which the human mind achieved its present stage of
the fact that the savage mind attempts to impose some organisation
in some sense the mature mind contains ideas it is obviously
the universe and the reasoning mind is [it]self a product*

Тук отново се наблюдава повтарящо се преструктуриране на още по-голям назоваващ комплекс, открит в конкорданса на позиция -5. Чрез повторенията се проблематизира изучаването на съзнанието и различните подходи към него:

approach to the problems of mind we might say without

Повторението на словоформата *theory* включва специфициращи и класифициращи употреби на няколко понятия:

*propose an essentially platonistic theory of learning as it was
the task of constructing a theory of learning that will be
of course such a theory will be repugnant to one
that a particular physical theory will be devised
peirce's challenge to develop a theory of abduction to determine those
the attempt to develop a theory of acquisition of knowledge that*

*develop not simply as a theory of data but as the
that something approximating a correct theory was discovered with remarkable ease
different attempts to revive a theory of human instinct
space or an implicit theory of human action in similar
an intrinsically repugnant and incomprehensible theory but now consider the theory*

Тук става въпрос за друго понятие с оперативно значение за статията. То има класифицираща функция в текста. От веригата повторения става ясно, че се търси създаването на някаква теория, която да отговори на определени изисквания. Според ролята си да развива аргумента, а не да разширява обхвата на термините тази верига наподобява повтарянето на *grammar* и *study*.

В обобщение, установяват се 4 вида вериги повторения:

1. Кръгът от разглеждани обекти се очертава чрез повторенията на словоформите *language* (в брояма употреба), *mind*, *structure*, *theory*, *study*, *grammar*. Те имат голям принос за разширяване на концептуалната база на статията чрез своите реструктурирания. За разлика от първите две имена, които предимно назовават понятия, останалите 4 не само се реструктурират активно, но и се явяват с променен метод на отразяване. Разнообразното отразяване дава възможност да се правят класификации и обобщения. С това се оформя група от повторения, които изграждат аналитичния апарат на изследването. Сред тях *study*, *grammar* и *theory* имат оперативна роля, поради наличието на много класифициращи употреби. Това са понятията, през които се пречупват назованите обекти.
2. Поради оперативното значение на ЛС *study*, *grammar* и *theory*, те ще бъдат отделни в особена група, която ще бъде дефинирана допълнително, след разглеждане на подобни вериги в останалите статии от корпуса.
3. За разлика от първите две групи, *human* и *innate* се комбинират с различни референти, но повторението задържа текста в рамките на разглежданата област. Те ще бъдат разглеждани като вериги, очертаващи тематични области. По същия начин се употребява и неброимата употреба на словоформата *language*, в смисъл на човешка способност.
4. Третата група включва лексеми от общонаучната лексика – *problem*, *fact*, *data*, *analysis*. Чрез тях се преназовават проблеми, факти и данни, вече специфицирани в статията. Срещат се в индивидуализиращи НК с референт, определен в непосредствения контекст.

Висококачествените повторения очертават следното съдържание на статията:

Теории и изследвания от областта на езикоусвояването и граматиката се преценяват по отношение на приноса им към изучаване на човешкия интелект. Специално внимание е отделено на типовете граматики, които представят структурата на езика, като за някои от тях се твърди, че са вродени.

Ето как редакторът на статията обобщава съдържанието ѝ:

Chomsky is presenting 3 distinct ideas. Firstly, he presents the idea of universal grammar - where *grammar* is a set of structure rules which determine the matching of a given sound to a given meaning. Secondly, he

presents the related idea that such a system is both required by all human languages, and acquired too quickly by human individuals to be accounted for by a range of cultural, social or environmental stimuli. Thirdly, the “innateness” thesis connects Chomsky’s view with a broad tradition of rationalism.

Вижда се, че обобщаването чрез типовете вериги не е ориентирано към конкретна публика и не класифицира изследването към някое от съществуващите теоретични течения, но представя вярно разгледаните понятия, без да вмъква оценъчни моменти или дидактични насоки. Подобна съпоставка на обобщаването чрез типовете вериги и редакторски или авторови анотации беше направена за всички статии в корпуса. Вярното пресъздаване на смисъла е потвърждение на тезата, че повторенията на словоформи разкриват структурата и съдържанието на научните статии. Допълнително, като практическо приложение на установената типология на повторенията се явява възможността за автоматично аотиране на статии.

Проверка на установената типология

Проверка на типовете вериги в останалите статии от корпуса показва следното разпределение:

Таблица 1. Верики повторения в научните статии на английски език			
Тематична област	Аналитичен апарат	?? вериги с оперативен характер	Общонаучна лексика
lexical 36. identical 7. syntactic 7. japanese 6. ultrasonic 6. intersentential 4. technical 4. lexico-semantic 3.	parallelism 22. repetition 9. beginning 7. device 5. wave 5. amplification 4. dependency 4. distance 4. information 4. traveling-wave 4.	sentence 24. sentences 10. indicator 9. indicators 9. paragraphs 6. paragraph 10. connections 6. equivalents 4.	Table 9. items 12. type 7. position 6. important 5. samples 5. analysis 4. dependent 4. determined 4. example 4. indicating 4.
catalan 30. acoustic 15. phonological 12. spanish-dominant 10. spanish 9. minimal 8. catalan-dominant 6. lexical 5.	repetition 19. effect 16. subjects 13. contrast 10 identification 8. recognition 8. phoneme 7. contrasts 6. discrimination 6. language 6. pseudo-words 6. memory 5. speakers 5.	words 33. word 15. pair 12. pairs 8. stimuli 6. stimulus 6. analysis 6. analyses 5. representation 5. representations 12. lists 9.	first 8. second 8. significant 8. tasks 8. vs 7. example 6. items 6. type 6. detailed 5. main 5. years 5.
normative 40. explanatory 32. skeptical 28. internal 27.	behavior 39. condition 26. content 23. regularities 19.	judgment 52. agreements 37. agreement 32. fact 38.	account 23. problem 23. life 22. community 19

behavioral 21. .mental 6. future 16. causal 15. rule-following 14. collective 10. observable 6. brute 7. exemplary 7. external 6.	solution 17. reproduction 12. transcendence 12. members 10. norms 10. performance 10. critique 9. explanation 9. paradox 9. practices 9. argument 8. baseline 8. acquisition 6. constraints 8. collectivism 8. language 8. reference 7.	facts 24. rule 23. rules 9. individual 18. individuals 16. state 14. states 31. form 13. forms 12. response 14. responses 11. wrpl 24. kl 8.	methodological 15. person 14. appropriate 13. situation 13. words 13. activity 12. notion 12. following 11. group 11. particular 11. strong 11. apparent 10. function 10. important 10. indeed 10. point 10. question 10. similar 10.
higher 130. european 65. east 62. communist 24. western 24. academic 19. eastern 19. socialist 18. social 17. political 16. state-socialist 14. recent 13.	education 123. countries 46. knowledge 27. agencies 24. institutions 24. europe 22. students 17. quality 14. report 14. support 14. practices 13. region 12. research 12.	universities 49. university 31. faculty 23. reform 37. reforms 22. states 7. state 16. program 6. projects 19. project 6. systems 16. system 7.	significant 19. related 18. different 16. number 15. problem 12. similar 12. years 12. growing 11. involved 11. main 11. time 11. way 11 conditions 10.

Вижда се, че установените четири типа вериги повторения са налични и в останалите текстове от корпуса (за краткост тук е представена част от извадката). При това повторенията от всяка група проявяват еднотипност по отношение на референтността на НК, в които се срещат, както и на функциите, които изпълняват в текста. Първата група повторения – наречени “**вериги за тематична област**” - са обединени от атрибутивната си употреба. Те очертават широки области, разгледани в статиите. Разделят се на два вида – определения, които се свързват с едно и също име, и такива, които се свързват с различни имена. Първият вид се повтарят в комплекс с определяемото и представляват термини, а вторият обединяват няколко имена от една област. Илюстрация за първия вид е употребата на прилагателното име *left*:

*is a consensus that the left hemisphere is mainly involved
marcotte morere report left hemisphere dominance in only
suggests a causal relation to left hemisphere language dominance found in*

Пример за втория тип повторения за тематична област е прилагателното *mental*:

*genuine understanding and other mental states the first thing to
isn t confined to simulating mental operations by any means
a precise well defined thesis mental processes are computational processes over
philosophy and our mental life in mind language and
to reproduce and thereby explain mental phenomena and i believe*

Съвкупността от съществителни е показателна за обхвата на дискусията. В конкретния случай се разглеждат мисловни състояния, операции, процеси, живот и явления. Именно тези понятия привежда авторът за развиване на своята теза в тази конкретна статия.

Поради способността на съществителните в английския език да участват в НК в атрибутивна роля, към повторенията за тематична област принадлежат не само прилагателни имена, но и съществителни, както личи от конкорданса на името *speech*:

*since straightforward evidence on speech emergence in hominids is unavailable
an also differentiate between speech stimuli on the basis of
betz auditory evoked potentials for speech stimuli in neonates predict
level not directly observable in speech behavior*

Изместванието на интензията между назоваване на референт и терминологична употреба, което беше отбелязано в текста на Чомски, се наблюдава и при веригите за тематична област. В първия ред на следния пример се назовава тип поведение, а във втория – теоретична школа:

*is an essential aspect of normative behavior one must decide or
no claim correlated to the normative claim that explicitly is*

Веригите от **аналитичния апарат** се отличават с наличието на разнообразни референтни типове. Срещат се предикативни употреби, чрез които назовани в статиите обекти се класифицират като принадлежащи към съответните групи. Към типовете референтност следва да се добави и нулевата, както се вижда от конкорданса на *effect*:

*the spanish group the main effect of repetition was significant in
lexicity yielded a msec main effect pseudo-words being slower to respond
significant interaction but no main effect
there were not any significant effect in the analysis of pseudo-words*

Повтарянето на словоформи става в сложни назоваващи комплекси. Интензионалният състав на основните понятия се обогатява чрез включване на различни компоненти от смисъла, както и чрез предпозитивни фрази, които обособяват различни аспекти от разглежданото понятие. Пример за преструктурирания чрез предпозитивни фрази са конкордансите на името *behavior* е следният конкорданс:

*explain how normative modes of behavior can be assimilated and reproduced
question of normative constraints on behavior wrpl
cause of an instance of behavior to the extent that the
the explanatory grounds of human behavior
an essential aspect of normative behavior one must decide or choose*

Чрез пресичане на веригите от повторения се създават термини, които включват различни лексеми. За словоформите, назоваващи темата на текста личи обогатяване на интензионалният състав при различните срещания, както беше отбелязано по-горе. Съчетаването на повторени словоформи прави термините прозрачни за читателя. Наблюдава се стъпаловидност при изграждане на термините, както личи от конкорданса на словоформата *parallelism*:

*lexical parallelism that is the repetition of
lexical parallelism ratio is t e determinable
lexical parallelism indicator given sentence sj through*

В следния пример се назовават пет обекта от вида “мозък” – мозък по принцип, мозък на китаец, човешки мозък, мозъкът Ед и мозъчен симулатор. От текста личи, че симулаторът е наречен Ед и наподобява мозък на китаец, с който се експериментира за установяване на свойствата на човешкия мозък. Разграничаването на различни обеми в понятието “мозък” всъщност предава същността на експеримента, описан в статията:

*is often expressed that the brain is a digital computer
at the synapses of the brain of a native chinese speaker
analogue of the human brain
in consciousness and the brain ed
the problem with the brain simulator is that it is*

В ежедневната реч имената често се използват, за да назоват не обекта, а съдържанието, местоположението или друг негов аспект. Това е известно като прагматично изместване на интензията (Грийн 1989, Блатнер 2001:11). За научната лексика беше показано изместване за назоваване на различен обхват от интензионалния състав. В следния пример личи изместване на смисъла на понятието *knowledge*, подобно на цитираното горе за назоваване на различен обхват от интензионала на понятието *language*:

- (1) body of knowledge with western knowledge has been one of the*
- (2) as for the transmission of knowledge higher education is still largely*
- (3) de-revolutionising knowledge replacing the communist body of*
- (4) the producers of symbols of knowledge and wisdom*
- (5) need for graduates with different knowledge and skills but by the*
- (6) the countries moving towards the knowledge society*
- (7) not motivated to update their knowledge*

Всяко срещане означава следните сродни, но несъвпадащи понятия: в (1) се назовава знанието, залегнало в университетските курсове на западните университети; в (2) - знание по принцип; (3) – идеологизирано познание; (4) усвоени знания; (5) – компетенции, добити в университет; (6) – просветеност; (7) – личните знания на преподавателите. В конкретния случай изместването отразява обсега на разглежданите теми в статията – модернизирането на източноевропейските университети, акредитирането им, квалификациите, които присъждат и т.н. Може да се обобщи, че целенасочените интензионални измествания в научните текстове имат за цел да внесат в съдържанието на статията:

- различни обеми от едно понятие;
- различно дефинирани понятия;
- различни аспекти на едно понятие;
- обособени групи в рамките на понятието;
- термина като такъв.

Веригите от **общонаучна лексика**, за разлика от останалите вериги, често имат конкретни референти. Много от словоформите променят интенционалния си състав в зависимост от конкретния езиков контекст на употреба.

Някои от високочестотните повторения, срещани в текстовете от корпуса в единствено число са: *problem, table, type, position, goal, sample, role, status, case, sense, organization, fact, example*. Последните две имена се явяват в изрази (*in fact* и *for example*) и извън тях за назоваване на примери и факти. От имената в множествено число се срещат: *data, practices, conditions, properties*. С промяна в морфологичния клас се повтарят *account* и *lack*. Те се срещат като имена и глаголи. В много текстове се повтаря причастието *related* за разкриване на връзки между анализирания обект и явления. В подобно значение се установяват прилагателните *similar, identical* и *dependent*. Друга семантична група прилагателни са *significant* и *important*, които подчертават кои съотношения имат значимост за изследването. По отношение на актуалността на използваните цитати се срещат повторения на прилагателните *recent* и *current*. За подчертаване се използват прилагателните *specific, certain* и *far*, наречията *particularly, largely* и *rather*. От глаголите се среща повторен глаголът *see* във връзка с цитиране и пренасочване към предходния текст и *seems* за изразяване на модалност. Характерно е, че другите форми на съответните лексеми не се повтарят, тоест става въпрос за повтаряне на словоформи, а не на лексеми. От абривиатурите се откриват повторения на латински изрази *cf, ff, ibid* в рамките на цитати и *vs* при съпоставки.

Типична за тези вериги е ситуативната референтност на НК. Следната таблица представя съпоставка на съществителното *fact* като част от верига за аналитичен апарат и като част от веригите за общонаучна лексика:

Аналитичен апарат	Общонаучна лексика
<p><i>be taken as a <u>brute fact</u> wrpl</i> <i>are a <u>matter of brute fact</u></i> <i>by <u>brute fact</u> i understand kripke to mean</i> <i>to explain beyond the brute fact of</i> <i>agreement of responses that</i> <i>collective <u>fact</u> as solution after concluding that</i> <i>found in <u>the collective fact</u> of the agreements in</i> <i>judgment</i> <i>to individuals to <u>a collective fact</u> that is observed as</i> <i>same situation to the collective fact which is that</i> <i>members of</i> <i>not simply describe the individual fact of</i> <i>jones's supposed conformity t</i> <i>get us from the <u>individual fact</u> that jones is</i> <i>behaving in</i> <i>be found in the individual fact of those</i> <i>states of the</i> <i>still is no <u>internal fact</u> of the matter to consider</i> <i>apparently is no non-regressible internal fact about</i></p>	<p><i>come to grips with <u>the fact</u> that all normal humans</i> <i>of language lies in <u>the fact</u> that in this study it</i> <i>an otherwise intelligent ape <u>a fact that was</u></i> <i>emphasised quite correctly</i> <i>we take <u>note of the fact</u> that this militant anti-</i> <i>psychologism is</i> <i>component is explained by the fact <u>that all the</u></i> <i><u>natural measures</u></i> <i>is nothing surprising in the fact that languages</i> <i>contain rules of</i> <i>from the fact that a phrase structure</i> <i>of his materials beyond the fact that the savage</i> <i>mind attempts</i> <i>enough to account for the fact that a specific</i> <i>grammar is</i> <i>phonemic systems but in the fact that a fairly small</i> <i>number</i> <i>the fact that the mind is a</i></p>

В аналитичната верига повтореното име се свързва с четири определения: колективен, индивидуален, вътрешен, чист. Смесовото противопоставяне между първите две е видимо, връзката с останалите две се разкрива от съдържанието на статията. Дори в ограничения конкорданс се откриват

допълнителни повторения на *agreement* и *judgement*. Такива зависимости за втората верига не са налични.

Друга особеност на веригите от общонаучна лексика е преструктурирането. Самите обекти не се преструктурират, но словоформите служат за преструктуриране на други обекти.

При анализа на списъка с повторения беше отделена група, за която се предположи оперативно значение за текстовете, но ограниченият материал не позволи да се установят детайлно особеностите на този вид. Прегледът на останалите текстове даде доказателства за наличието на подобен тип вериги. Във всички текстове бяха установени повторения с две словоформи от парадигмата на лексемата - за единствено и множествено число. Честотността на двете форми е приблизително еднаква и висока в сравнение с другите повторения в текста. Проверката на конкордансите и съотнасянето със съдържанието на статиите показва, че тези лексеми назовават аналитични единици, чрез които се прилага изследователският метод. В някои текстове има по повече от една такава двойка. Тъй като веригите илюстрират приложението на аналитичния метод с изборния от автора материал, подходящо название за тях е **илюстративни вериги**.

Заключения

В обобщение, може да се заключи, че повтарянето отразява спецификата на научния жанр. Докато в корпус от литературни текстове (Тарашева 2003) се установяват вериги за герои, обстановка, време, действия и характеристика – в което се състои разказването на история – в научните текстове се срещат вериги, разкриващи научната област, аналитичния апарат, единиците на анализ и общонаучна лексика.

Изследването установи рекурсивни структури от повторения в научните текстове, които: (1). отразяват структурата на научния текст чрез типа вериги; (2). правилно пресъздават темата, аналитичните методи и илюстративния апарат на текстовете (макар и да не дават изводите). Тези структури включват повторения на словоформи или лексеми, които се срещат в специфична за типа конфигурация от генеричност, спецификация и други референтни типове – много от които не са описани в граматиките. Кореферентността е характерна за много малък брой повторения, предимно от веригите за общонаучна лексика. Налагащото се заключение е, че повтарянето, наред с типа референтно отразяване е текстообразуващ механизъм, но кореферентността не е задължително условие.

Методът на изследване на повторения чрез проследяване на интенционала, референтността и формата очевидно дава резултати, тъй като референтността има специфично изражение в научните статии. Развиването на интенционала се оказва основен механизъм за изграждане на научен текст. Освен това някои групи лексеми се повтарят единствено като словоформи – тези от общонаучната лексика – за разлика от веригите за илюстративен апарат, които се повтарят с форми за единствено и множествено число.

Цитирана литература

- Блатнер (2001)** Blutner, R. "Lexical Semantics and Pragmatics"
<http://www.ozsl.uu.nl/articles/Blutner02.pdf>
- Грийн (1989)** Green, G. M. *Pragmatics and Natural Language Understanding* Hillsdale, NJ: Laurence Erlbaum
- Добрева и Савова (1994)** Добрева, Е. И. Савова *Проблеми на изграждането на текста* Шумен: Глаукс
- Крипке (1980)** Kripke, S. *Naming and Necessity* Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Лайънс (1968)** Lyons, J. *Introduction to Theoretical Linguistics* Cambridge: Cambridge University Press
- Москов (1982)** Москов, М. *Езикознание* Народна просвета София
- Петьофи (1985)** Petofi, J. "Lexicon" in: van Dijk, T. A. ed. (1985) *Handbook of Discourse Analysis* London: Academic Press
- Синклер (1991)** Sinclair, J. *Corpus, Concordance, Collocation* OUP 1991
- Стамболиева (1996)** Stambolieva, M. "A Linguist's Workbench" *Papers from the First Conference on Formal Approaches to South Slavic Languages*, University of Trondheim Working Papers in: *Linguistics* 28, 1996, 293-301
- Тарашева (2003)** Тарашева Е. "Модел за изследване на свързващата роля на референтността при лексикалните повторения" в: *Български език* кн.3 стр.130 – 148 ИК ЕМАС
- Трейн (1980)** Thrane, T. *Referential-semantic analysis. Aspects of a theory of linguistic reference* Cambridge: CUP
- Фодор и Пилишин (1988)** Fodor J.A. & Pylyshyn Z.W. "Connectionism and cognitive architecture: a critical analysis". *Cognition* 28, 3-71
- Халидей и Хасан (1976)** Halliday, M.A.K. & R. Hasan *Cohesion in English* London: Longman
- Хоуи (1991)** Hoey, M. *Patterns of Lexis in Text* Oxford: OUP